

MOEDERS

Voor Valentijn, Jonathan en Jules

Inhoud

Ben ik dit?	9
De dankbare moeder • Aaf Brandt Corstius	14
De goede moeder • Romana Vrede	18
De fulltime (werkende) moeder • Liesbeth Staats, Hedy d'Ancona	24
De ambitieuze moeder • Liesbeth Staats, Barbara van Beukering, Daan Borrel, Anna Enquist, Aaf Brandt Corstius	30
De gescheiden moeder • Susan Smit, Hadassah de Boer, Hedy d'Ancona	37
De matroesjkamoeder • Pia de Jong	47
De bekritiseerde moeder • Dieuwertje Blok	51
De bonusmoeder • Chantal Janzen, Kirsten van Houdt	57
De heilige moeder • Hedy d'Ancona, Liesbeth Staats, Mariëlle Beckers	66
De je-ne-sais-quoi-moeder • Renée Koudstaal	73
De tevreden moeder • Sylvana Simons	79
De ongeduldige moeder • Aaf Brandt Corstius, Mariëlle Beckers, Roos Schlikker, Joey Steur	88
De luisterende moeder • Dieuwertje Blok	95
De compenserende moeder • Roos Schlikker, Susan Smit, Aaf Brandt Corstius	101
De leuke moeder • Barbara van Beukering, Mariëlle Beckers	108
De moeder met het lege nest • Anna Enquist, Bertje Leuw, Pia de Jong	116
De loslatende moeder	127

De 2.0-moeder • Barbara van Beukering	131
De erfelijk belaste moeder • Roos Schlikker	136
De meelijdende moeder • Aaf Brandt Corstius, Barbara van Beukering, Susan Smit	143
De adoptiemoeder • Dido Michielsen	153
De bezorgde moeder • Saskia van der Zee, Geraldine van Lee	163
De onwetende moeder • Saskia van der Zee, Tanja Jess, Anita Witzier	178
De fiksende moeder • Roefke Carmiggelt	191
De rouwende moeder • Romana Vrede, Anna Enquist	198
Dankwoord	205
Verantwoording	207

Ben ik dit?

Toen ik de eerste zelfbewuste stappen achter de kinderwagen zette, bekeek ik mezelf weleens in een winkelruit. Was ik dit echt? Was ik een moeder? Was dit kind van mij? Die aan ongeloof grenzende verwondering heeft me eigenlijk nooit meer verlaten. Nog steeds kan ik naar mijn drie kinderen kijken en me erover verbazen dat dit me allemaal gegund is. En eenentwintig jaar verder kan ik, vóór alles, zeggen: het moederschap is hetgeen me het meest vervult en waar ik het meest mijn best voor heb gedaan. Het is niet het enige in mijn leven en ik ben net als al die andere vrouwen van mijn generatie natuurlijk zoveel meer dan een moeder. Maar het is wel hetgeen dat bovenaan de lijst staat. Wat ik het allerliefst goed wil doen. Dat betekent niet dat ik daar zonder meer in slaag. Het was voor mij oneindig veel gemakkelijker om een goeie hoofdredacteur te zijn, of een goeie vriendin. De rol van moeder is er een die me vaak heeft vervuld met twijfel, schuld en schaamte. Het is voor mij een eeuwige zoektocht. Maar het kleurt mijn identiteit als niets anders. Het zet me in perspectief, ook ten opzichte van mijn eigen achtergrond. Wie ik ben als moeder leert me ook veel over wie ik was of nog steeds ben als dochter. Dat proces van inzichten opdoen houdt nooit op, het duurt al meer dan twintig jaar. Nog steeds zie en leer ik in relatie tot mijn kinderen het meest over mezelf. En nog steeds kan ik van buitenaf naar mezelf kijken, op

de momenten dat ik met mijn kinderen een diepe verbinding ervaar. Als mijn dochter en ik samen zingend in de keuken de groenten staan te snijden bijvoorbeeld. Als mijn middelste onverwacht mijn hand pakt als we een ommetje maken of als we met het hele gezin aan tafel zitten en verward zijn in een boeiend gesprek. Dan denk ik nog steeds: Ben ik dit? Is dit allemaal van mij? Dan ben ik vervuld van dankbaarheid.

Net als veel vrouwen van mijn leeftijd ben ik opgegroeid in een tijd dat ons voor werd gehouden dat we zoveel meer konden zijn dan alleen moeder of vrouw van. Veel van onze eigen moeders werkten niet, wanneer er eenmaal kinderen waren bleven ze vaak, ook als ze gestudeerd hadden, al dan niet onder maatschappelijke druk, thuis om te zorgen. Hooguit hadden ze een parttimebaan. In het dorp waar ik opgroeide waren mijn ouders de uitzondering. Mijn vader was aan het promoveren aan de universiteit en werkte vaak thuis om ons tussen de middag een boterham te kunnen geven. Mijn moeder werkte vier ochtenden in de week op een kantoor in de stad. Ook al was dat behoorlijk vooruitstrevend, genoeg was het niet voor mij en mijn vriendinnen. Toen we eindexamen deden, wisten we zeker: we gaan studeren en daarna carrière maken. Het was de tijd van de overheids campagne: 'Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid'. Daarom koos ik in 1989 voor de studie rechten. Ik wilde een baan en financieel onafhankelijk zijn. Een slechte keus. Omdat ik er geen klap aan vond besloot ik na een jaar over te stappen op de studie geschiedenis en er maar op te vertrouwen dat het met die carrière wel goed zou komen als ik mijn hart volgde. Dat ik wilde werken, meer dan een paar dagen per week, stond als een paal boven water. Het was iets wat voor mij en de vrouwen om mij heen voor zich sprak. Ook toen ik kinderen kreeg, was het hebben van uitdagend werk een enorm belangrijk onderdeel van mijn identiteit. Maar naarmate ik ouder

werd, merkte ik ook hoe bepalend dat moederschap werd voor mijn geluksniveau. Ik twijfelde er weleens aan of het niet suf was om te zeggen dat het moederschap mijn kern was. Dat van alles wat ik deed, kon en had, ik daar de meeste eer in legde. Was dat niet in strijd met mijn feministische overtuiging?

Als ik in interviews met vrouwen die ik bewonder las dat het moederschap zo'n grote rol speelde in hun leven, maakte mijn hart een sprongetje. Vrouwen als Aaf Brandt Corstius of Anna Enquist bijvoorbeeld. Vrouwen die ik leuk, slim en succesvol vond, wiens werk en dadendrang ik enorm bewonderde. Als ook zij zeiden dat hun leven en identiteit voor het grootste deel gevormd werden door het moederschap, dan 'mocht' dat blijkbaar. Sylvana Simons vond ik ook zo'n persoon. Een vrouw met een enorme staat van dienst en tomeloze maatschappelijke bewijsdrang, en toch in de eerste plaats moeder en grootmoeder. Deze vrouwen waren zoveel meer dan alleen moeder, maar het was vóór alles hun lievelingsrol en dat droegen ze met trots en verve uit zonder dat ze zich zorgen leken te maken of dat 'ouderwets' overkwam. Ik besloot om me te laten inspireren door deze vrouwen en andere moeders van hun kaliber. Bekende Nederlandse vrouwen die naam hebben gemaakt in de politiek of in de media, kunst en cultuur. Die op maatschappelijk niveau hun sporen hebben verdiend. Met hen wilde ik praten over de manier waarop het moederschap hun identiteit bepaalt. Wie zijn ze als moeder, hoe zijn ze als dochter, wat doen ze anders dan hun eigen ouders en wat – tegen wil en dank – precies hetzelfde? Waar zijn ze onzeker over, wat maakt ze gelukkig? Vragen die ik ook altijd stel aan mijn vriendinnen. Omdat ik geïnteresseerd ben, maar ook omdat ik troost en steun haal uit hun ervaringen en inzichten en me erdoor gesterkt voel. Ik koos vrouwen met elk een eigen achtergrond die bepalend was voor hun invulling van het moederschap en die ik bovendien gewoon ontzettend leuk

vond. Chantal Janzen omdat zij behalve kinderen van zichzelf ook bonuskinderen heeft. Susan Smit, omdat ze in het jaar dat haar zoon geboren werd, verlaten werd door haar man. Romana Vrede, alleenstaande moeder van een verstandelijk beperkt kind. Tanja Jess, moeder van een kind dat worstelt met genderdysforie. Dido Michielsens, die twee dochters uit China adopteerde. Roos Schlikker, die opgroeide met een bipolaire moeder, Aaf Brandt Corstius, die zonder moeder opgroeide. Anna Enquist, die haar dochter verloor. Sylvana Simons, omdat ze al moeder was toen ikzelf voor het eerst op kamers woonde. Liesbeth Staats, omdat ze het heilige moederschap bekritiseert. Hedy d'Ancona, moeder en feminist van het eerste uur. Haar dochter Hadassah de Boer, vanwege haar turbulente jeugd en haar innige relatie met diezelfde Hedy. Daan Borrel over de moederschapsmythe. Barbara van Beukering omdat ze een lumineuze oplossing had voor het lege nest. Dieuwertje Blok omdat ik haar boek had gelezen over het oorlogsverleden van haar moeder. Geraldine van Lee, die haar zoon verloor aan een overdosis drugs. Renée Koudstaal over opvoeden met de Franse slag. Pia de Jong omdat haar dochter al bij de geboorte was opgegeven. Anita Witzier omdat ze niet in de gaten had gehad hoe haar kind had geworsteld met een ernstige eetstoornis. En daarnaast interviewde ik vrouwen die behalve als ervaringsdeskundige ook vanuit vakkennis konden toelichten hoe het moederschap een identiteit kan bepalen. Zoals de gezins-therapeuten Roefke Carmiggelt en Bertje Leuw, orthopedagoog Mariëlle Beckers, relatietherapeut Joey Steur, verslavingscoach Saskia van der Zee en socioloog Kirsten van Houdt.

Uit alle gesprekken bleek dat, of je nu eenentwintig of drieëntachtig bent, of je kinderen op schoot zitten of al het huis uit zijn, zelfs als je kind niet meer leeft, je altijd moeder blijft. Jouw rol is voortdurend in ontwikkeling. Het moederschap is als een

diamant, in elke fase van het leven valt het licht weer op een ander vlak en wordt er weer een ander deel van je persoonlijkheid aangesproken. Het is voor mij een onderwerp waar ik eindeloos over kan nadenken, graag over lees en veel over praat. Aan de verhalen van andere vrouwen trek ik me op. Ze inspireren me en relativieren mijn eigen beslommeringen.

Nu ben ik een vrouw als zovele vrouwen. Dus ik neem aan dat wat mij warmte en verlichting geeft ook een ander steun en herkenning biedt. Daarom is dit boek er. Voor iedereen die zoekt, geniet, worstelt, valt en weer opstaat, leert, groeit, lacht, koestert, twijfelt en oneindig liefheeft in wie ze is als moeder. Je kunt het van kft tot kft lezen maar ook per hoofdstuk, als het onderwerp je aanspreekt. Als er iets is wat ik uit deze gesprekken heb geleerd, is het dat we uniek zijn en toch ook zo hetzelfde, in alle aspecten, in alle fases van het leven.

De dankbare moeder

Aaf Brandt Corstius

Wanneer mij als klein meisje gevraagd werd wat ik later wilde worden, zei ik juf. Maar als toegewijd poppenmoeder – ik waste hun kleren, voerde ze bananenprakjes waarvan de resten in die plastic mondhoeken bleven kleven, bracht ze naar de dokter en las ze voor – droomde ik ook altijd al van een eigen gezin. Een leven zonder kinderen kon ik me niet voorstellen. Dus toen ik dertig werd en om me heen mijn vriendinnen een voor een gingen trouwen terwijl ik nog steeds wat aanmodderde met mannen met bindingsangst werd ik angstig. Het schrikbeeld een soort Bridget Jones te worden kreeg steeds meer vat op me en maakte me onrustig. Vanwege: ‘Wat doen we met Esther met de kerst?’ Maar ook vanwege mijn kinderwens, een wens die groot was, maar die ik me niet in mijn eentje zag vervullen.

Je hebt er maar één nodig, zeg ik inmiddels tegen mijn jongere vriendinnen of collega’s die ik met dezelfde relatieperikelen en het verlangen naar meer zie worstelen. Zo ging het ook bij mij. Ik ontmoette hem, die ene, 21 september 2000, dankzij een koppelactie van een wederzijdse vriendin. Zij dacht mij te helpen aan de perfecte date die ik zocht omdat ik als journalist voor het tijdschrift *Santé* – en als *unhappy* single – voor een verhaal veldwerk moest doen op de vrijgezellenmarkt. De opdracht voor dit

artikel, die ik met flinke twijfel en tegenzin was aangegaan, bleek een godsgeschenk. Voornamelijk dankzij haar gelukkige hand. Precies een jaar later, 21 september 2001, trouwden Lodewijk en ik, met alles erop en eraan. Hij in jacquet, ik in een witte jurk met empirelijn die zo mooi om mijn vierentwintig weken zwangere buik viel. Dit jaar zijn we tweeëntwintig jaar getrouwd en onze drie kinderen zijn eenentwintig, twintig en zestien jaar oud.

Columnist, podcast- en theatermaker Aaf Brandt Corstius had een soortgelijk verhaal, dat in haar geval begon met een rommelig liefdesleven dat haar het idee had gegeven dat ze geen relatie materiaal was. Totdat ze Gijs Groenteman leerde kennen en besepte dat het precies andersom zat: het waren die mannen die geen relatie materiaal bleken, zij was er juist uitermate geschikt voor. ‘Toen ik Gijs leerde kennen was ik eenendertig en wilde ik dolgraag kinderen. Ik heb altijd verlangd naar die huiselijke gezelligheid van een gezin, juist omdat het bij ons thuis vaak helemaal niet zo gezellig was.’

Hoe het er bij Aaf vroeger thuis aan toging? Daar maakte ze een theatervoorstelling over: *Welkom bij mijn zielige jeugd*. Toen Aaf zes jaar was en haar zus en broer nog maar vijf en drie, overleed haar moeder op vierendertigjarige leeftijd aan kanker. Haar vader, volgens Aaf een ‘kluizenaar in hart en nieren’, was niet heel erg pedagogisch onderlegd of empathisch en stortte zich volledig op zijn werk. De kinderen zorgden vooral voor zichzelf. Dankzij de voor Aaf kenmerkende humor was deze voorstelling niet alleen heel erg ontroerend, ik moest er ook ontzettend om lachen. Het verlangen naar burgerlijke gezelligheid, een standaardgezin met een vader én een moeder, dat was Aafs grootste ideaal. Dat bleek uit alles in de voorstelling en ook uit het gesprek dat ik later met Aaf had.